

Asia: VN/28937/2021

Arviomuistio pienriitamenettelystä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tulisiko pienriitamenettelyä säätää?

Kainuun käräjäoikeuden arvion mukaan pienriitamenettelystä tulisi säätää erityisesti oikeuden saatavuuden parantamiseksi. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit (muistion osio 6) tähän ongelmaan voidaan sulkea pois. Toki tuomarin kannattaa usein ensimmäisenä toimenaan riita-asiassa tarjota sovittelua, mutta se ei ole riittävä ratkaisu siihen, että kansalaiset eivät uskalla hakea oikeutta, koska se on niin hankalaa, kallista ja hidasta.

Kuten muistiossa on todettu, jo kulukaton säätäminen pienriidoille on pienriitamenettelyä säätämistä, mutta jatkovalmistelussa tarkasteltaneen – sinänsä hyvin ansiokasta - arviomuistiota tarkemmin, voidaanko oikeudenkäyntimenettelyä säännösmuutoksin muutenkin pienriitojen osalta keventää ja yksinkertaistaa. Tällöin tähdättäneen erityisesti siihen, että asianosainen pystyisi itse ajamaan asiaansa.

Kunnollinen pienriitamenettely, josta saataisiin haetut edut, toisi huomattavasti uusia riita-asioita käräjäoikeuksiin. Kysymys kuuluu, kannattaako pienriitamenettelyä säätää, jos riittäviä henkilö- ja tilaresursseja ei pystytä takaamaan. Tarvittaisiin lisää tuomareita ja sihteerejä, ilmeisesti myös käräjänotaareja, mahdollisesti myös haastemiehiä jollakin alueella. Näille, kunhan ilmeiset rekrytointiongelmat olisi selätetty, tarvittaisiin työtilat. Salitarvetta ei poistaisi kuin osin se, että joustava verkko-oikeudenkäynti säädettäisiin pienriidoissa mahdolliseksi ja sitä niissä käytettäisiin maksimaalisesti, kuten tulisi tehdä. Nykyiset salit eivät tulisi riittämään, vaan uudistus viivästyttäisi istuntoja ilman lisätiloja. Pienriitamenettelyn sähköisyyttä ja rakenteisuutta edistämään tarvittaisiin tietojärjestelmämuutoksia, ellei kokonaan uusi asiointiportaali. Hanke pienriitamenettelyä tai ainakin kulusäännösten sorvausta laajemmasta uudistuksesta seisoo tai kaatuu näiden reunaehtojen täyttämismahdollisuuksien mukana.

Resurssikysymyksen ratkaisemiseen liittyy myös mm. se, tulisiko pienriitojen käsittely keskittää osaan tuomioistuimista ja/tai tulisiko joitakin asioita osana kokonaisratkaisua siirtää pois tuomioistuimista.

Pienriitojen lukumäärä?

Jos käytetään muutoin samoja oletuksia kuin arviomuistiossa (s. 104), mutta lähdetään siitä, että pienriitamenettely koskisi enintään 10 000 euron riitoja, voidaan arvioida, että kokonaan uusia asioita tulisi menettelyn tultua yleisesti tunnetuksi 7 000 – 10 000 kpl, joka vaatisi ainakin 40 kärjätuomaria ja muutoin muistion s. 132 sanotut resurssilisäykset. Haastemiestarvetta voi hyvinkin ilmetä eikä voida lähteä siitäkään, että kärjänotaareja ei tarvittaisi lisää; sanottuun määrää mahtuu varmasti myös notaarien ratkaistavaksi sopivia asioita, mistä saadaan koulutuksellista etua.

Millainen pienriitamenettelyn tulisi olla?

Kärjäoikeus yhtyy pitkälti niihin näkökohtiin, joita esimerkiksi Pirkanmaan kärjäoikeus on jo tiivistetysti esittänyt.

Soveltamisalaksi sopisi enintään 10 000 euron riidat mukaan lukien asumista koskevat asiat, erityisesti hädöt. Kärjäoikeuden tulisi voida päättää juttukohtaisista poikkeuksista soveltamisalaan asianosaisia kuultuaan, kriteerinä voisi olla ”perusteltu syy” siirtää pienriita-asia täysimittaiseen oikeudenkäyntiin tai täysimittaiseen haluttu pienriidaksi, rajatun kuluvastuun piiriin. Kainuun kärjäoikeus kannattaa siis tällä tavalla vaihtoehtoa 1, muistion s. 74.

Vaikka menettelyuudistuksella tulisi pyrkiä siihen, että asianosainen pystyy itse ajamaan asiaansa, haastehakemuksen perusedellytyksistä ei voida tinkiä, koska kyseessä on riitainen asia. Lähtökohtana on oltava se, että vastaaja saa haastettaessa selvää, mitä vaaditaan ja millaisin perustein. Haastehakemuksen perusteella tulee pystyä antamaan yksipuolinen tuomio vastaajan tiedoksi saamista vaatimuksista. Vetoamis-, väittämis- ja todistustaakoista ei voida luopua, mutta niiden täyttämiseen voidaan joutua tuomioistuimen taholta ohjaamaan osapuolia, jotka eivät tunne tällaisia perusasioita ja voivat esimerkiksi luulla tuomioistuimen hankkivan todisteet tai päättävän korvauksista ilman numeerista kantajan vaatimusta.

Haastehakemuksen tekoon tulisi ohjata strukturoidulla pohjalla eli arviomuistiossa todetusti ottaa käyttöön lomakkeita ja/tai sähköinen portaali. Tässä yhteydessä voidaan valitettavasti todeta, että tällä hetkellä sähköisen asiointipalvelun kautta yksityishenkilöiden tekemät haastehakemukset (W-asiat) tunnetaan yleisesti puutteellisuudestaan ja sekavuudestaan siinä määrin, että palvelun tulisi

olla kiinni öisin ja viikonloppuisin. Myös vastauksen antamiseen strukturoidusti voisi ohjata, jossain määrin sekin olisi mahdollista.

Tässä kohtaa Kainuun kärjäoikeus huomauttaa, että tuomarin jo nyt monesti kannattaa käyttää puhelinta ja ottaa rohkeasti yhteyttä osapuoliin ja ohjata heitä neuvoin, kehotuksin ja käskyin sekä edistää samalla sovintoa. Osa pienriidoiksi kuuluvista riitautuneista summaarisista asioista esimerkiksi selviää hyvin nopeasti epämuodollisemmin menetellen, jos ei haastevaiheessa niin vastauksen tultua, mikä kyllä asettaa omat vaatimuksensa mm. tuomarin kokemukselle ja osaamiselle.

Erityisesti tuomioistuimen prosessinjohto astuu joka tapauksessa kuvaan vastauksen saavuttua, eli tullaan ikuisuuskysymykseen siitä, pyydetäänkö vastauksen jälkeen kirjallinen lausuma vai mennäänkö suoraan istuntoon. Yksiselitteistä vastausta tähän ei voida antaa, koska yksittäistapauksessa tulee harkittavaksi, kumpi etenemistapa on paras. Säännösmuutoksia tähän asiaan ei tarvittane.

Pienriidoissa voitaisiin jättää erillinen valmisteluistunto pitämättä tai mennä suoraan pääkäsittelyyn, tai ratkaista asia vastoin asianosaisten tahtoa myös kirjallisesti, jos se on mahdollista asian laatuun nähden. Viimeksi mainittu edellyttää säännösmuutoksen. Yhteenvedon ei tulisi olla pakollinen missään tilanteessa tai ainakin se voisi olla suullinen tai kirjallisena vain luettelo riitaisista seikoista. Erillisestä pöytäkirjasta tulisi luopua tai ainakin pöytäkirjaaminen tulee kehittää mahdollisimman kevyeksi. Verkko-oikeudenkäynti tulisi olla periaatteessa mahdollista tuomioistuimen määrätä, vaikka asianosaiset vastustaisivat sitä.

Pääkäsittelyn keston rajoittamiseen ei säännösten osalta liene perusteita. Todistelun rajoittamiseen ja preklusioon on samaten jo nyt kärjäoikeuden arvion mukaan hyvät keinot. Selvää on, että pienriitamenettely edellyttää tuomarilta rohkeaa ja aktiivista materiaalista prosessinjohtoa. Tuomarilla on velvollisuus jäsentää oikeudenkäynti ja todistelu. Tämä edellyttäneen koulutusta ja hyvien käytänteiden jakamista, voitaneenko säännöksillä enempää tehdä kuin nyt. Tähänkin viitaten vain osa pienriidoista soveltuu kärjänotaarin tai kokemattoman tuomarin käsiteltäviksi.

Kirjallisten todistajalausuntojen laajempi salliminen tulisi mahdollistaa pienriitamenettelyssä. Tässä voidaan kiinnittää huomiota siihen, mistä todistajasta ja millaisesta lausunnosta on kyse, sekä osapuolten näkemyksiin (suostumukseen). Verkko-oikeudenkäynnin soisi helpottava myös todistajien kuulemista helposti ja edullisesti etäyhteyksin. Harkittava on myös todistajan puhelinkuulemisen soveliaisuuden rajat pienriitamenettelyssä – tarvittaisiinko keventäviä muutoksia nykyiseen sääntelyyn. Siinä ei ole suurta ongelmaa, että tuomari on aktiivisesti mukana todistajankuulustelussa ja sanoittaa juridisesti osapuolten tarkoittamaa jopa todistelun teemoittamisessa.

Missään nimessä ei tule palata siihen, että pienriita-asiassakaan voisi olla maallikkoavustaja. Prosessiedunvalvoja ei tulisi olemaan lainkaan harvinainen pienriidoissa, joten jatkovalmistelussa varmistettaneen, että tällaisen määräämiseen on sujuva sääntely ja resurssit.

Jatkovalmistelussa voisi tarkistaa tulkkausta koskevien säännösten suhteen pienriitamenettelyyn, esimerkiksi kuluttajasuoja-asioissa saatavilla olevan oikeusturvan kannalta. Pääseekö virallisia oikeudenkäyntikieliä osaamaton asiakas asianmukaisesti osalliseksi menettelyyn. Ilmeisesti oikeusavulla voidaan tai ainakin tulisi varmistaa, että kielelliset oikeudet toteutuvat myös pienriitamenettelyssä.

Ei ole aihetta säätää siitä, että pienriidassa ratkaisu tulisi antaa määrääjassa. Kaikki keinot perusteluvollisuuden keventämiseen tulisi sen sijaan tutkia ja tuomion välitön julistaminen palauttaa kunniaan. Pienriitaratkaisun tulisi saada osapuolten silmissä sellainen (ratkaisuehdotuksen) asema, että he lähtökohtaisesti näkisivät, että se tulee hyväksyä ja muutoksenhaku ei ole vaihtoehto. Tähän liittyen voisi jatkokäsittelyluvan kynnyistä korottaa eikä Kainuun käräjäoikeus näe, että näyttömuutoksenhaun kieltäminenkin pienriidoissa olisi kovin vaarallista. Käräjäoikeuden tuomion perustelut tulisi olla velvollisuus kirjata hyvin pääpiirteisen kuvauksen asemesta tarkemmin vain siinä tilanteessa, että se on tarpeen muutoksenhakua varten tai muusta erityisestä syystä. Jossain määrin näin rohkenee menetellä jo nykytilanteessa, mutta olisi hyvä saada tukea tähän kevennettyä perusteluvollisuutta koskevasta säännöksestä.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista pienriitamenettelyssä tulisi rajoittaa arviomuistion s. 91 olevan kolmannen vaihtoehdon suuntaisesti. Kuluille voisi olla esimerkiksi taulukko. Samalla tulee kuitenkin huolehtia siitä, että tarpeettomasta, pitkittävästä tms. asian ajamisesta koituu jatkossakin haitallisia kuluseuraamuksia.

Tähän liittyen voidaan lopuksi todeta, että osa pienriidoistakin tulisi olemaan kiusanteko- tai muussa ei hyväksyttävässä tarkoituksessa vireille pantuja, ellei – mieluiten pikaisesti - saada aikaan parempia keinoja, joilla tällaiset tuomioistuimiin täysin kuulumattomat asiat saadaan yksinkertaisesti karsittua pois ja tuomioistuimille taattua työrauha keskittyä, jo nyt riittämättömillä resursseillaan, niille oikeasti kuuluviin asioihin.

Laamanni Jyrki Rinnemaa

Kainuun käräjäoikeus

Rinnemaa Jyrki
Kainuun käräjäoikeus